

การศึกษาความต้องการและความพร้อมของชุมชน
ในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ในจังหวัดมหาสารคาม

**A Study of the Community Needs and Readiness
for the Eco-Tourism Attraction Development
in Maha Sarakham Province**

ผศ.ดร.ศศิธร เชาวรัตน์¹

Asst. Prof. Dr. Sasithorn Chaowarat

Dr. Chatrī Siriswat

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Social Sciences

Rajabhat Maha Sarakham University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาความต้องการและความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ วนอุทยานโกสัมพี อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน และสวนวชิรฤกษ์ กลุ่มเป้าหมายเป็นหัวหน้าหน่วยงาน ผู้ประกอบการบุคคลในชุมชน และนักท่องเที่ยว จำนวน 260 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า

1. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคามมีปัญหาและอุปสรรค
 - 1) การบริหารขาดการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปสู่ผู้ปฏิบัติ และการกำหนดระบบและกลไกการพัฒนาไม่ครอบคลุมกระบวนการกำกับและประเมินผล
 - 2) ขาดศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระบบนิเวศเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถพัฒนาและฟื้นฟูสถานที่ท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน และขาดความปลอดภัย
 - 3) การจัดการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ กำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ไม่ชัดเจน ไม่สามารถควบคุมการเข้าออกพื้นที่ได้ การให้บริการขั้นพื้นฐานไม่ครบถ้วนและไม่ถูกสุขอนามัย และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว

ไม่สอดคล้องกับระบบนิเวศ 4) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ขาดฐานข้อมูลและองค์ความรู้ ระบบนิเวศและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดมัคคุเทศก์ และช่องทางการสื่อสาร 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ขาดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ ผู้ประกอบการ องค์กรอิสระ และสถานที่ท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ชุมชนมีความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ตามลำดับ เมื่อพิจารณาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแห่งพบว่า อันดับ 1 สวนวชิรสุขเวช อันดับ 2 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าคุนลำพัน อันดับ 3 วนอุทยานโกสัมพี และอันดับ 4 อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย นักท่องเที่ยวมีความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ตามลำดับ เมื่อพิจารณาความพร้อมโดยรวมของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแห่งพบว่า อันดับ 1 อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย อันดับ 2 สวนวชิรสุขเวช อันดับ 3 วนอุทยานโกสัมพี และอันดับ 4 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าคุนลำพัน

คำสำคัญ : ชุมชน, ความต้องการ, ความพร้อม, สถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, การพัฒนา

ABSTRACT

This research aimed to analyze problems and difficulties in managing an eco-tourism, and to survey needs and readiness of communities for eco-tourism attraction development in Maha Sarakham province, including Kosumpi National Park, Doonlampan Forest (No Hunting Area), Khongkudwai Fish Sanctuary, and Walairukhawej Herb Garden. The sample group consisted of 260 of the chief executives of governmental sectors, entrepreneurs, communities, and tourists in Maha Sarakham province. The instruments of the study consisted of an observation, a depth interview, and a questionnaire. The collected data were analyzed by using mean, standard deviation, and the content analysis technique. The findings revealed as the following:

1. The eco-tourism management in Maha Sarakham province in general had 5 problems: 1) The eco-tourism management was under the responsibility of the government offices, including Kosumpi National Park, Doonlampan Forest (No Hunting Area), and Walairukhawej Herb Garden, pursuing sustainability and tourism management purposes. In contrast, communities were supposed to participate in conservation, natural resources management, and giving information and services to tourists. In fact, the government offices worked separately from community participation, except Khongkudwai Fish Sanctuary, a community-based management. 2) The eco-tourism potentials were inefficient: the continually destroyed ecosystems included the imperfect ecosystem, some natural disasters, human invasions and natural resource destroyed; and incapability of a sustainable development and reservation. 3) The organization structures of the government offices were not concerned directly with the eco-tourism, in terms of the utility management of the ecotourism areas, basic services providing, and eco-tourism activities, except Walairukhawej Herb Garden for research doing ecotourism management purposes 4) The ecotourism knowledge and its awareness had problems of communication, a body of knowledge, local tourist guides, and campaign activities. 5) The community participations in ecotourism activities with other sectors had the least, mostly in local cultural activities.

2. Communities needed the eco-tourist attraction development in Maha Sarakham province in general and sub-scales were at the highest level in the utility management of ecotourism area, the ecotourism potentials, the community participation in ecotourism activities, and knowledge and awareness establishment. It was found that Waliarukhawej Herb Garden, Doonlampan Forest (No Hunting Area), Kosumpi National Park, and Khongkudwai Fish Sanctuary gained the highest needs respectively. The tourists needed the eco-tourist attraction development in general and sub-scales were at the highest level in the utility management of eco-tourism areas, the eco-tourism potentials, and knowledge and awareness establishment, at Khongkudwai Fish Sanctuary, Waliarukhawej Herb Garden, and Kosumpi National Park respectively.

Key words : Community, Needs, Readiness, Eco-Tourist Attraction, Development

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นมาตรการหนึ่งในการส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนานาประเทศซึ่งมีแนวโน้มจะลดน้อยหรือเสื่อมโทรมอันเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 2556) มุ่งให้แหล่งท่องเที่ยวจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม การวางแผนการใช้ที่ดิน และมีกิจกรรมที่เกิดผลกระทบน้อยที่สุด โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเองและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนแหล่งท่องเที่ยวของตน ต่อมาได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยได้รับความสนใจและเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2554 ก่อให้เกิดรายได้เป็นจำนวนมากจากการท่องเที่ยว ในปี 2552 ประมาณ 700 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.91 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2555) ศักยภาพการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีขีดความสามารถด้านการแข่งขันสูง มีความได้เปรียบด้านทรัพยากรพื้นฐานของการท่องเที่ยวที่หลากหลาย กระจายในทุกจังหวัด มีความพร้อมด้านการรองรับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งมีความสวยงามติดระดับโลก มีเอกลักษณ์ต่างจากภูมิภาคอื่น มีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สนับสนุนเชื่อมโยง ความเหมาะสมด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกจำนวนมาก แม้ว่าในปี 2550 ต้องเผชิญวิกฤติและความเสี่ยงหลายด้าน การท่องเที่ยวไทยมีความพร้อมของภาครัฐ ความพร้อมของภาคธุรกิจ และความพร้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวทำให้การท่องเที่ยวไทยผ่านพ้นวิกฤติดังกล่าว (กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. 2554) สิ่งเหล่านี้นับเป็นจุดแข็งที่สำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวไทยเป็นที่รู้จักแพร่หลายและแสดงให้เห็นศักยภาพที่โดดเด่นด้านการท่องเที่ยวไทย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งอารยธรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนที่สำคัญ และมีความหลากหลาย มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมประเพณี มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ และการท่องเที่ยวจังหวัดชายแดนริมแม่น้ำโขง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศกัมพูชา ซึ่งประเทศทั้ง 2 มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศพม่า จีน และเวียดนาม อาจกล่าวได้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นศูนย์กลางของการค้า การคมนาคม และการท่องเที่ยวที่สำคัญ

ของประชาคมอาเซียน ภาพรวมการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2554 ขยายตัว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2555) เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงาม โดยมีฐานของชุมชนเป็นเกราะหุ้มให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดำรงอยู่ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามศักยภาพ ภูมิหลังทางสังคม ภูมิศาสตร์ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งสร้างอาชีพและรายได้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนต่อไป

จังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดหนึ่งในกลุ่มจังหวัด “ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์” ของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ซึ่งมีการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น พระธาตุนาดูน ปรารักษ์กุาสึงห์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น วนอุทยานโกสัมพี เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูลำพัน และอุทยานวังมัจฉาโขงกุดหวาย (สำนักงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด “ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์”. มปป.) จังหวัดมหาสารคามมีความได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้ง อยู่ใจกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เปรียบเสมือน “สะดืออีสาน” สามารถเชื่อมโยงกับจังหวัดในและนอกภูมิภาคได้โดยสะดวก นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถเชื่อมโยงไปสู่ สปป.ลาว และเวียดนาม ลักษณะโดดเด่นดังกล่าวเหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยว และถูกกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม (แผนยุทธศาสตร์จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2550-2555. 2550) ในปี 2554 มีผู้มาเยือน 377,476 คน สร้างรายได้ 436 ล้านบาท อย่างไรก็ตาม จำนวนผู้มาเยือนและรายได้จากการท่องเที่ยวลดลงอย่างต่อเนื่อง จำนวนผู้มาเยือนต่ำกว่า ปี 2550 และปี 2552 ประมาณ 1 แสนคน แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อความเสื่อมโทรม สาเหตุเกิดจากภัยธรรมชาติ การบุกรุกพื้นที่ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศเพื่อประโยชน์ส่วนตน ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนเพื่อให้แหล่งธรรมชาติมีความสมบูรณ์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด

กระแสการพัฒนาและความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน กระแสของความต้องการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อสร้างความสมดุลยั่งยืนบนพื้นฐานการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืนภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 รวมทั้งกระแสการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในอนุภาคลุ่มน้ำโขง ดังนั้นการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดมหาสารคามให้บรรลุเป้าหมายนั้นต้องอาศัยศักยภาพและความพร้อมในการบริหารจัดการของผู้ที่เกี่ยวข้องจาก

หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่การท่องเที่ยว ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความต้องการและความพร้อมของชุมชนในหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่การท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม

คำถามการวิจัย

1. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคามมีอะไรบ้าง
2. ชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในจังหวัดมหาสารคาม มีความต้องการและมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาความต้องการและความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในจังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ความต้องการ และศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม เนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยยึดหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสากลและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 พื้นที่การวิจัยเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ วนอุทยานโกสัมพี อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน และสวนวลัยรุกเวช โดยมีระยะเวลาการวิจัย 5 เดือน ระยะเวลาที่ 1 สัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยงานซึ่งเป็นผู้รู้กลุ่มที่ 1 ระยะเวลาที่ 2 สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้รู้กลุ่มที่ 2 และ 3

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย เป็นผู้รู้ (Key Informant) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 260 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นผู้รับผิดชอบหลักหรือหัวหน้าในการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 10 คน ประกอบด้วย หัวหน้าสำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดมหาสารคาม นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองมหาสารคาม นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหัวขวาง อำเภอกุสุมาลย์ นายกองค์การบริหารตำบลนาตูน ตำบลนาเชือก และตำบลแก้ง หัวหน้าวนอุทยานโกสัมพี หัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน หัวหน้าชุมชนโขงกุดหวาย และผู้อำนวยการสถาบันวลัยรุกเวช

กลุ่มที่ 2 เป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 210 คน ประกอบด้วย
ข้าราชการ พ่อค้า เกษตรกร เยาวชน พระภิกษุ

กลุ่มที่ 3 เป็นนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 40 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย มี 2 แบบ คือ 1) การสังเกตและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เป็นคำถามเกี่ยวกับนโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
เชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม 2) แบบสอบถาม เพื่อสำรวจความคิดเห็นของข้าราชการ
ประชาชน เยาวชน ภิกษุสามเณร และตัวแทนองค์กรอิสระที่อาศัยในเขตพื้นที่ และนักท่องเที่ยว
ในสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะที่ 1 สัมภาษณ์ผู้รู้กลุ่มที่ 1 จดบันทึก และให้ผู้ถูกสัมภาษณ์
ยืนยันความถูกต้องของข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูลการสัมภาษณ์ตามประเด็นความรู้ความ
เข้าใจเกี่ยวกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระบบและกลไกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
และศักยภาพของการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
แล้วสรุปตีความ ระยะที่ 2 สำรวจความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มที่ 2 และ 3 จำนวน 250 ชุด
ที่อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย วนอุทยานโกสัมพี เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน และ
สวนวลัยรุกขเวช ได้รับแบบสอบถามคืน 200 ชุด คิดเป็นร้อยละ 80 นำมาตรวจสอบ
ความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำไปบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ
และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า

1.1 การบริหารที่ไม่สามารถขับเคลื่อนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่การปฏิบัติ
ให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ กลยุทธ์การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปสู่ผู้ปฏิบัติ
และการกำหนดระบบและกลไกการพัฒนาไม่ครอบคลุมกระบวนการกำกับและประเมินผล
อย่างต่อเนื่อง

1.2 ศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ความเสื่อมโทรม
ของระบบนิเวศอย่างต่อเนื่อง ความสามารถในการพัฒนาและฟื้นฟูสถานที่ท่องเที่ยวให้เกิด
ความยั่งยืน และการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

1.3 การจัดการการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ได้แก่ กำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ไม่ชัดเจน ไม่สามารถควบคุมการเข้าออกพื้นที่ได้ การให้บริการขั้นพื้นฐานไม่ครบถ้วน และไม่ถูกสุขอนามัย และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวไม่สอดคล้องกับระบบนิเวศและไม่หลากหลาย

1.4 การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ได้แก่ ฐานข้อมูล องค์ความรู้และการจัดการความรู้ระบบนิเวศและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มัคคุเทศก์ และช่องทางการสื่อสาร

1.5 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างเครือข่ายและการทำกิจกรรมความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ ผู้ประกอบการองค์กรอิสระ และสถานที่ท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ความต้องการและความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า

2.1 ชุมชนมีความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ตามลำดับ เมื่อพิจารณาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแห่งพบว่า อันดับ 1 สวนลี้รุกขเวช อันดับ 2 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน อันดับ 3 วนอุทยานโกสัมพี และอันดับ 4 อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย

2.2 นักท่องเที่ยวมีความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ตามลำดับ เมื่อพิจารณาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแห่งพบว่า อันดับ 1 อุทยานมัจฉาโขง กุดหวาย อันดับ 2 สวนลี้รุกขเวช อันดับ 3 วนอุทยานโกสัมพี และอันดับ 4 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม พบว่าการบริหารที่ไม่สามารถขับเคลื่อนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย มีข้อจำกัดด้านศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดประสิทธิภาพในการจัดการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน ขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และขาดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องจาก จังหวัดมหาสารคามเคยเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณ และถูกจัดไว้ในกลุ่มท่องเที่ยวเส้นทางไดโนเสาร์ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี ธรณีวิทยาในประเทศ มุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้โลกดึกดำบรรพ์ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ. 2555) ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปไม่มีแหล่งธรรมชาติที่สวยงาม ดึงดูดการท่องเที่ยว และประสบภัยพิบัติธรรมชาติทุกปี ดังนั้นการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม จึงมีความสำคัญน้อยลง

2. ความต้องการและความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า

2.1 ชุมชนมีความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ตามลำดับ เมื่อพิจารณาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแห่งพบว่า อันดับ 1 สวนวลัยรุกขเวช อันดับ 2 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน อันดับ 3 วนอุทยานโกสัมพี และอันดับ 4 อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย

2.2 นักท่องเที่ยวมีความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ตามลำดับ เมื่อพิจารณาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแห่งพบว่า อันดับ 1 อุทยานมัจฉาโขง กุดหวาย อันดับ 2 สวนวลัยรุกขเวช อันดับ 3 วนอุทยานโกสัมพี และอันดับ 4 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน

ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวไม่สอดคล้องกับลักษณะแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคาม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของไตรภาคี ระหว่างชุมชน รัฐ และเอกชน รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบนิเวศ เศรษฐกิจ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ. 2555; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 2556)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดควรดำเนินการดังนี้

1.1 ควรบรรจุการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจนในแผนงานของสำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัด และให้การสนับสนุนการดำเนินการและงบประมาณ

1.2 ควรมีระบบการติดตามและประเมินผลการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ และจัดกิจกรรมกระตุ้นเพื่อให้เกิดความตื่นตัว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาและการแก้ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การทำวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มระยะเวลาในการวิจัย ระยะเวลาในเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และควรจัดให้มีการศึกษาดูงานในชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้การท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคาม มีความยั่งยืนและต่อเนื่องตลอดปี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัยนี้เป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัด ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรค ความต้องการ และความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม การพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีมาตรฐาน สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในประเทศภูมิภาคอินโดจีน นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคามโดยใช้กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือไตรภาคีของภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559.

จาก http://www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf, 2550.

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดูนลำพัน. (2554). รายงานการสำรวจประชากรปูทูลกระหม่อม ประจำปี พ.ศ. 2554,

จำปูน ศรีเมฆ. ศึกษาการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของชุมชนคลองรางจระเข้ ตำบลรางจระเข้ อำเภอนาหว้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2549). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี,

เบญญา จันทร ประชุมพร รังษิวงศ์ พงระภี ศรีสวัสดิ์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี. (2548). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ,

บัวเรียน วาปีสา. “ปูทูลกระหม่อม”. หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษา, มปป.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (2546). พิมพ์ครั้งที่ 1: นานมีบุ๊คส์,

ไพฑูรย์ พงศบุตร. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 27. จาก <http://guru.sanook.com/encyclopedia/กลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ/>, 2556.

รัตนวิทย์ จุลพันธ์. การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในท้องถิ่นกรณีศึกษา เกาะล้าน จังหวัดชลบุรี. (2547). วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหิดล,

ละออง ศรีสุคนธ์. เที่ยวเมืองไทย 71 จังหวัด. (2508). พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา,

วิรุณศิริ โงมา และอัครเรศ รักสุริยา. ศักยภาพ บทบาท และความต้องการของภาคธุรกิจ ในจังหวัดเชียงรายในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัด. (2550).

วันชัย อัครทิวทอง. ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านวังคำแคน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. (2549). มหาวิทยาลัยขอนแก่น,

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คู่มือประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. จาก <http://www.eric.chula.ac.th/academic/saowanee/index.html>, 2548.

สฤษฎ์ แสงอริย์. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ (Ecotourism). http://www.dnp.go.th/NPO/html/Tour/Eco_Tour.html, 2548.

สมชัย เบญจขย. (2539). **ทัศนคติของชาวบ้านต่อความสำเร็จของป่าชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่**. สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่, กรมป่าไม้,

สมศักดิ์ คงแดงและคณะ. (2548). **การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนบ้านรักไทย**. สกว.,

สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม. **สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม**. จาก<http://www.mahasarakham.go.th/mkweb/index.php/238>, 2556.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **การท่องเที่ยว**. จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries23.html>, 2556.

สำนักงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด. **แผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ร้อยเอ็ด-ขอนแก่น-มหาสารคาม-กาฬสินธุ์ พ.ศ. 2552-2555 “ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์”**. มปป.

อรุณศรี อื้อศรีวงศ์. **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลห้วยแร่ จังหวัดตราด**. (2551). สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์,

อุทัยวรรณ ภูเทศ. “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์”. 32,2 (2556) *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*,

อุษา กลิ่นหอม. **รายงานการศึกษาเบื้องต้น โครงการการจัดทำแผนแม่บทและการออกแบบรายละเอียดสิ่งอำนวยความสะดวกโครงการพัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์วนอุทยานโกสัมพี จังหวัดมหาสารคาม**, มปป.